

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR KOST- OCH IDROTTSVETENSKAP

Val i slöjden

Slöjdlärare reflekterar över
val och valmöjligheter

Lisbeth Enochsson

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Program/kurs: Lärarprogrammet med inriktning slöjd, 270 hp
Nivå: Grundnivå
Termin/år: Vt/2011
Handledare: Marianne Pipping Ekström
Examinator: Helena Åberg

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR KOST- OCH IDROTTSVETENSKAP

Titel:	Val i slöjden. Slöjdlärare reflekterar över val och valmöjligheter
Författare:	Lisbeth Enochsson
Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program/kurs:	Läraprogrammet med inriktning slöjd, 270 hp
Nivå:	Grundnivå
Handledare:	Marianne Pipping Ekström
Examinator:	Helena Åberg
Antal sidor:	29 + bilagor
Termin/år:	Vt/2011
Nyckelord:	slöjd <i>ett</i> ämne, slöjdart, resurser, begränsningar, utbildningar

Sammanfattning

Slöjden är *ett* ämne och har varit så sedan 80- talet i skolans läroplaner, men fortfarande väljer eleven slöjdart inför termin eller år fast slöjd är *ett* ämne. Slöjden är också en plats där väldigt många val görs från dels läraren men också från elevens sida. Hur lärarna reflekterar över de olika valen och vilka valmöjligheter, lärarna och eleverna faktiskt har, kan vara intressant att undersöka. Det nordiska slöjdperspektivet när det gäller val kan också vara av intresse. Skiljer sig Sverige från de övriga nordiska länderna eller inte när det gäller val i slöjden? Undersökningen speglar både behöriga lärare och obehöriga lärares reflektioner av deras val och valmöjligheter. Lärarna har också arbetat i slöjden olika lång tid därför kunde eventuella skillnader i erfarenheter i slöjden vara intressanta att ta del av.

Syftet med undersökningen är att lyfta behöriga och obehöriga slöjdlärares arbetsvardag och försöka se vad som ligger bakom de olika valen som de möter i slöjden. Kan lokaler och utbildningar vara ett hinder för att slöjdamnet kan få vara *ett* ämne i verkligheten och inte bara när det är dags för betygssättning? Vill och kan lärarna arbeta med slöjd som *ett* ämne när de inte själva är utbildade i ämnet slöjd? Elevernas och lärarnas valmöjligheter i slöjden omges av ramar, politiska och ekonomiska, men hur kan slöjdundervisningen komma till sin rätt? För att nå syftet med undersökningen gjordes intervjuer med sex informanter var för sig. Hjälpmedel var ljudupptagning och också anteckningar som gjordes under intervjuerna. Resultaten redovisas i detta arbete genom att informanterna, var för sig, beskriver sin upplevelse av val och valmöjligheter i slöjden som sedan ställs mot de andra informanternas svar.

Slutsatsen av lärares val och valmöjligheter visar att beroende på lärarnas ålder, erfarenheter och utbildning gör de sina egna ställningstaganden utefter kursplanen. Det finns ingen tydlig gräns mellan obehöriga och behöriga slöjdlärares syn på val och valmöjligheter i slöjden. Elever behöver begränsas i sin valmöjlighet både för läraren och elevens skull. Resurser påverkar valmöjligheterna och skolslöjden i Norden visar ingen tydlig forskning kring val i slöjden.

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till alla som har varit med i denna undersökning och som bidragit på olika sätt. Informanterna och deras skolor som tagit sig tid för att ge sin bild av sitt yrke. Ett särskilt tack till min handledare för stort tålamod och alla goda råd för att arbetet skulle kunna bli färdigt. Till sist men inte minst, vill jag tacka min familj som har stöttat mig under hela resan.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Bakgrund	5
Historik.....	5
Vad säger forskarna?.....	6
Teorier och ismer	7
Sociokulturellt perspektiv	9
De nordiska ländernas perspektiv på val i slöjden	9
Problemformulering och syfte	10
Frågeställningar	10
Metod	10
Metodval.....	10
Intervjuguide	11
Pilotstudie.....	11
Urval.....	12
Etiska regler.....	12
Bearbetning och analys	13
Resultat	13
Resultat från intervjuerna med informanterna	16
Ada	16
Bert	16
Cissi.....	17
David	17
Elsa	18
Felix.....	19
Diskussion	20
Metoddiskussion.....	20
Resultatdiskussion	21
Ett ämne och ändå väljer eleven.....	21
Fungerar slöjden som ett sammanhållet ämne?.....	23
Val i slöjden – en möjlighet eller begränsning – för vem?	24
Sammanfattning av resultatet	26
Summering och framåtblickar	28
Referenser	28

Bilaga 1: Intervjuguide

Bilaga 2: Mall för analys

Inledning

Eftersom det finns två olika typer av slöjdt utbildningar dels den i Göteborg på lärarprogrammet och övriga, bl.a. i Linköping (LIU, 2011), så kan man på minst två olika sätt tolka uppdraget att undervisa i slöjd. Göteborgs slöjdläro utbildning (GU, 2011) ger slöjdlärare behörighet i samtliga slöjdarter vilket inte är fallet i övriga slöjdt utbildningar i landet. Slöjdamnet är *ett* ämne enligt kursplaner (Skolverket, 2006, 2011) och styrdokument men är det så det fungerar i skolorna? Kan eleverna vara i slöjden utan att behöva ”välja” slöjdart?

Jag hoppas denna undersökning ska spegla valmöjligheterna i slöjden och den eventuella konflikten med olika slöjdt utbildningar hos slöjdlärarna. Även de obehöriga slöjdlärarnas syn på elever och lärares valmöjligheter är intressanta att ta del av. Ser den annorlunda ut mot de behörigas? Har även lärarnas olika långa erfarenheter som slöjdlärare någon betydelse för hur det undervisas? Min förhoppning med detta arbete är att föröka skapa en djupare förståelse över situationen som råder i slöjden idag. Inför min blivande yrkesroll som slöjdlärare hoppas jag att detta arbete kan hjälpa mig och andra lärarstudenter att se möjligheter mer än begränsningar i samarbetet med elever och lärare.

Bakgrund

Historik

Slöjdamnet har varit i en konstant utveckling under de senast 60 åren. Kanske ännu längre. Det är denna förändring som gör att en undersökning av detta slag kan vara intressant. Man kan läsa i Skolverkets (2005) rapport: *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003* (NU-03), att det var först 1962 som flickor och pojkar tilläts delta i både trä- och metallslöjd och textilslöjd, 1980 blev slöjd ”ämnet slöjd” med ett gemensamt betyg i slöjd. Tidigare fanns inte någon valmöjlighet alls för eleverna, när det gällde vilken slöjdart man skulle vilja ha, flickor skulle ha textilslöjd och pojkar trä- och metallslöjd. Dessa läroplansförändringar genom tiderna innebär stora krav på lärarna och att deras utbildning ska passa in på de olika läroplanerna ända från 1955 då slöjd blev obligatorisk i skolan tills nu 2011 då ännu en kursplan börjar gälla - Lgr11 (Skolverket, 2011). I den nuvarande nya kursplanen Lgr11 (Skolverket, 2011) har man tydligare riktlinjer att gå efter, men kanske tappar lite av den fria viljan i sin undervisning. Men de exempel på bland annat, virkning och urholkning som nämns är ändå exempel, valmöjlighet för lärarens upplägg av undervisningen finns ändå. I Lpo94 (Skolverket, 2006) kan slöjden uppfattas vara mer öppen för läraren att göra vad hon själv tyckte kunde vara bra i ämnet slöjd. Man kan läsa bland annat att läraren här inte har exakta krav i undervisningen mer än att eleven ska utvecklas positivt i.

- ... utvecklar nyfikenhet och lust att lära
 - utvecklar sitt eget sätt att lära...
 - lär sig att utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra...
- (Skolverket, 2006, s. 9).

Det är ”slöjdprocessen” (Skolverket, 2005) som man har i fokus här. ”Slöjdprocessen” kallar man den utvecklingen som eleven gör när hon går från *ide, planering, genomförande* och *utvärdering* av sitt arbete. Det behöver inte ses som en linjär företeelse utan man kan *genomföra* samtidigt som man *planerar* till exempel. Men för att återgå något till Lpo94 (Skolverket, 2006) och jämföra den med Lgr11 (Skolverket, 2011) kan man se här som ett exempel på tydligare riktlinjer för slöjdläraren i årskurserna 4 till 6: ”Några former av hantverkstekniker, till exempel virkning och urholkning. Begrepp som används i samband med de olika teknikerna.” (Skolverket, 2011, s. 3). I Lpo94 (Skolverket, 2006) är inte några klara exempel på tekniker som ”virkning” bara allmänna ord som ta initiativ, hantera verktyg bland annat. Det finns fortfarande valmöjligheter men tydliga praktiska förslag ges. I Lgr11 (Skolverket, 2011) har man även ändrat namnet ”slöjdprocessen” till ”arbetsprocessen” som ger en mer allmän beskrivning av elevens utveckling i skolämnen, inte bara i slöjdamnet. Läraren har också ansvar att förmedla till eleverna vad Skolverket har beslutat och efter bästa förmåga undervisa eleverna efter dessa kursplaner. Det är lärarens plikt att gå efter kursplanerna, skulle hon välja att avstå från dem blir det tjänstefel.

Slöjdamnet är *ett* ämne men i verkligheten fortfarande två slöjdarter enligt NU-03 (Skolverket, 2005). Sedan Lgr80 är det bara 47 procent av lärarna som arbetar med slöjd som *ett* ämne. Det har gått ytterligare ett antal år tills nu 2011, hur ser det ut i skolorna idag? Min undersökning kan kanske ge en liten bild av hur läget är även om det är i en mycket liten skala. Det som är positivt är dock att ”... 87 procent av eleverna uppger att de kan påverka innehållet mycket eller ganska mycket i slöjdamnet” (Skolverket, 2005, s. 48). Här visar NU-03-rapporten (Skolverket, 2005) att de verkligen få uttrycka sin egen vilja. Denna rapport tar också upp frågan om eleven gör taktiska val i slöjden när det gäller att säkra betyg. Är det ens möjligt? ”En fjärdedel av lärarna uppger att slutbetyget inte är en sammanvägning som görs av lärarna i bägge slöjdarterna. Resultaten om vem som sätter elevens slutbetyg i slöjdamnet är delvis motsägelsefulla.” (Skolverket, 2005, s. 77). Det är oroligt att lärarna inte gör lika över landet, att betyget inte är från *ett* ämne utan från ”två”- men slöjd *är* ett ämne. ”Utbildningen inom varje skolform skall vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas” enligt Skollagen, 1985, 1 kap. paragraf 2 (Hasselskog, 2010, s. 33). Detta gäller ännu idag.

Vad säger forskarna?

Men vad säger forskarna om valmöjligheter i slöjden? När man ser till de olika sätt som lärarna handlar när det gäller betyg har forskaren Peter Hasselskog, Göteborgs universitet, funnit att ”Den sammantagna bilden är att slöjdlärare handlar på skilda sätt i sin undervisning, de prioriterar olika i förhållande till slöjdamnets mål i läro- och kursplan, och de ger uttryck för olika syn på ämnet och slöjdundervisning.” (Hasselskog, 2010, s. 13). Slöjdlärarna ”väljer” alltså att göra på ett sätt som passar dem efter *sin* syn på hur man ska tolka kursplanerna. Detta menar Hasselskog att det kan vara ett resultat av olika utbildningar och traditioner. I NU-03 (Skolverket, 2005) kan man se att eleverna tilläts välja eller inte välja slöjdart, procentuella delar presenteras i rapporten, men att de alls väljer, att det finns något som heter trä- och metallslöjd och textilslöjd fortfarande kan kännas beklämmande. När det gäller vem som bestämmer vad eleverna ska göra i slöjden, hur mycket fritt spelrum de har, är det mer fritt i de högre åldrarna än upp till årskurs 5 enligt NU-03 (Skolverket, 2005). Men hur mycket fritt kan eleven ha för att den inte ska bli ”så icke-styrd att den inte sporrar till utveckling” som Hasselskog (2010, s. 67) nämner om Eisners, professor emeritus i konst och pedagogik vid Stanford University School of Education, syn på elevens valmöjligheter. Eisner menar enligt Hasselskog att det krävs från eleven både motivation och kreativitet men att lärarna bör utnyttja elevens ”tänkande”. Elevens inflytande i slöjden har stor betydelse för hur dennes lärande kommer att ske men att ”Hur läraren undervisar är en väsentlig faktor i förhållande till

vad som lärs.” (Hasselskog, 2010, s. 67). Utgångspunkten är elevens egna idéer och att läraren genom dem ger eleven förutsättningar att lära. Ett större engagemang och motivation hos eleven att vilja lära kan då bli resultatet.

Motsatsen till en ökad frihet och möjligheten för eleven att påverka sitt lärande i slöjden kan vara en mycket styrd läromiljö. Läraren ger uppgifter där eleven måste följa en ritning och beskrivning från början till slut. Detta menar forskarna professor Kimbell och Stables, enligt Hasselskog (2010), ”att en sådan undervisning riskerar att kväva elevernas fantasi och istället göra dem beroende av läraren.” (Hasselskog, 2010, s. 78). Vilka val eleven gör och får göra beror helt och hållet av på hur läraren väljer att undervisa. Slöjdforskaren Kajsa Borg (2001), har märkt i slöjdforskningen att ”meningsfullheten” för eleven är av stor vikt för lärandet. Eftersom det verkar som att slöjdlärare undervisar på olika sätt beroende på olika omständigheter och förutsättningar, vad hon har med sig i ”bagaget” som slöjdlärare kan det meningsfulla i slöjden tolkas olika. Det eleven ser som meningsfullt betyder inte att läraren ser det som meningsfullt. Här menar Borg (2001) att om slöjdarbetet inte känns meningsfullt för eleven blir arbetet också mindre lustfyllt. Det går att göra skillnad enligt Borg:

Om lärandet i slöjd liknar andra lärprocesser så framstår vikten av meningsfullhet i arbetet som kanske den viktigaste komponenten. Om slöjduppgifterna är formulerade, helst av eleven själv och därmed upplevs som meningsfulla, får själva lärandet sen annan dimension än om det uppfattas som lärande för lärandets (lärarens) skull. [...] För att lärandet skall vara meningsfullt måste eleven förstå vad som skall göras och vad som skall uppnås utifrån sin egen utgångspunkt. (Borg, 2001, s. 182).

Borg (Läraryrket, 2008) stöder också den tanken att mycket går på ”tradition” i skolorna inte minst i slöjden. Fortfarande är slöjdsalarna utformade som de alltid har varit i många skolor. Man skriver fortfarande inte ”slöjd” på schemat utan det står också de olika slöjdarterna representerade. Även de olika slöjdtutbildningarna för lärare är de också av - tradition? kan man undra. Kanske en bromskloss för att ämnet slöjd ska få vara just *ett* ämne? Man kan, menar Borg (Läraryrket, 2008), ändå se en ljusning i skolorna, det finns slöjdverksamhet som delas in i olika ljudnivåer, tyst - bullrigt eller rent - smutsigt. Det finns många sätt att lösa den lokalmässiga aspekten för slöjdverksamheten.

Teorier och ismer

Ism = ytterlighetsriktning, enligt Svenska Akademiens ordlista (2007).

Det finns en teori som kallas för *Goodlads läroplansteori*. Den går ut på kortfattat, fem olika sätt som läroplanen kan beskrivas och tolkas. Jag hämtar uppgifterna från Hasselskog (2010, s. 86 ff.). Min egen kortfattade förklaring av de fem olika läroplansnivåerna inom hakparentes.

- *Ideological Curricula* (Den ideologiska läroplanen)
[- en idealskola med bara visioner]
- *Formal Curricula* (Den formella läroplanen)
[- skolans nationella och lokala styrdokument, till exempel lagar]
- *Perceived Curricula* (Den uppfattade läroplanen)
[- hur lärare uppfattar den formella läroplanen]

- *Operational Curricula* (Den genomförda läroplanen)
[- hur undervisningen, verksamheten faktiskt ser ut]
- *Experiential Curricula* (Den upplevda läroplanen)
[- hur eleven uppfattar kursplanen genom undervisningen]

Här ser man olika sätt som man kan tolka hur en undervisning ska utföras och vad som verkligen uppfattas i exempelvis slöjdsalen. Läraren, eleven, skolan i övrigt och även föräldrar och de styrande i kommunerna ska bilda sig en uppfattning som är så lika varandra som möjligt. Det är den här verkligheten som är i skolorna idag.

Det kan också handla om vilka initiativ som eleven tar, i fall hon ”vågar” ta för sig och visa vad hon vill. ”Elever kan uppmuntras att utöva inflytande, elever kan själva önska inflytande, elever kan tvingas till inflytande” (Hasselskog, 2010, s. 221). Läraren måste se eleven individuellt inte som en i mängden eller eleverna som en grupp. Var och en har sina behov och förutsättningar att lära. Lärarens bemötande utifrån den kursplanssyn hon har får betydelse i sitt möte med eleven. Får eleven möjlighet att själv reflektera över de olika val hon ställs inför i stället för att få allt serverat av läraren, växer elevens självkänsla. Det är igenom variation av fenomen som eleven kan lära, att se skillnader, *Variationsteorin* (Marton, 2010). Ference Marton (1939 -) står för denna teori, verksam forskare vid Göteborgs universitet. *Variationsteorin* handlar om alltså att eleven måste själv få utforska sina möjligheter. Det är de olika materialen i slöjden som ger skillnader till exempel om man använder sig av ”fel” verktyg blir inte resultatet det önskade. Om denna möjlighet finns i slöjden för eleverna idag borde det bli ett positivt lärande enligt denna teori. Borg stöder denna teori med orden ”Att lära sig saker innebär att man kan särskilja det nya från det gamla eller att lärandet kan uttryckas i uppmärksamhetstermer” (Borg, 2001, s. 175), det är genom att praktiskt faktiskt jämföra som man kan se skillnader och därigenom lära sig nytt.

Den schweiziske psykologen och filosofen Jean Piaget (1896-1980) ger sin syn på inläring genom, *konstruktivismen*. I Stukát's bok, *När du dina elever?*, beskrivs det så här:

Enligt denna teori är det vi lär och upplever inte någon spegelbild av en yttre värld. Alla intryck tolkas istället genom våra tidigare kunskaper och föreställningar [...] människan själv väljer ut, tolkar och anpassar stimuleringen till sitt eget system [...] i motsats till den passiviserande envägsstimuleringen i det klassiska behavioristiska synsättet. (Stukát, 1995, s. 12).

Stukát (1995, s. 10) menar att det ”är allt för mycket korvstopning i skolan”. *Behaviorismen*, denna ism, förespråkad av den amerikanske psykologen B. F. Skinner, (1904-1990), använder sig av *stimuli* och *respons* för att nå ett positivt lärande. Men elever lär sig olika fort och det kan vara svårt att ge ”rätt mängd” arbetsuppgifter för att det inte ska bli just ”korvstopning”, det får inte heller vara så passivt att eleven inte får någon utmaning. Denna balansgång ställs läraren inför varje lektion, men *behaviorismens* idé är inte att föredra enligt Stukát (1995). Alltså det är ett för passivt sätt för eleven att lära sig. Den mer kreativa *konstruktivismen* ger bättre effekt för elevens lärande. Men det som dessa båda ismerna har gemensamt är att man ser ”gruppen som en samling *unika individer* med var sin omvärldsuppfattning alternativt förmåga och hastighet att lära” (Stukát, 1995, s. 14). Båda har sin plats i undervisningen men kommer till uttryck på olika sätt beroende på hur läraren väljer att göra. Vad har detta med ele-

vers val och valmöjligheter att göra i slöjden? kan man undra. Den ena ismen här förespråkar mer fria valmöjligheter medan den andra serverar eleven kunskap utan att eleven får reflektera och pröva mot sina egna erfarenheter i någon större utsträckning, Stukát (1995).

Sociokulturellt perspektiv

Slöjdundervisningen är i högsta grad *sociokulturell*. Lev Vygotskij (1896-1934), en pedagogisk teoretiker, ligger bakom detta perspektiv som har fått stort genomslag inom skolan. *Konstruktivismen*, menar professor Olga Dysthe i sin bok: *Dialog, samspel och lärande* (2003), ligger väldigt nära det *sociokulturella perspektivet*. ”kunskap konstrueras genom samarbete i en kontext och inte primärt genom individuella processer.” (Dysthe, 2003, s. 41). Genom kommunikation med andra människor och eller redskap växer människan/eleven, både som människa och i sin kunskap. Om man tänker i *sociokulturellt perspektiv* ska inte olika slöjdarter spela någon roll utan hur vi kommunicerar och approprierar (att göra det som man har lärt sig till sitt eget). Det behöver inte vara strikt trä- och metallslöjd eller textilslöjd utan nyfikenheten att gå över gränserna och utforska vad man kan göra i en kontext där materialen inte är uppdelade var för sig borde vara mer naturligt.

De nordiska ländernas perspektiv på val i slöjden

Alla nordiska länderna har ett ständigt pågående samarbete inom forskningen om slöjden. Det är Finland som har kommit längst i sin forskning där bland andra forskaren Marléne Johansson (Göteborgs universitet) har stor delaktighet. Någon tydlig forskning om valmöjligheter i slöjden i Norden eller varför elever alls ställs inför ett slöjdartsval kan jag inte hitta. För att kunna göra en liten jämförelse i ett vidare perspektiv, utanför Sverige, hur slöjden ser ut kommer några korta beskrivningar av de nordiska ländernas slöjd.

Sverige: ”Kursplanen, målen och betygsättningen gäller sedan 1980 för ett sammanhållet slöjdamne.” (Gulliksen & Johansson, 2009, s. 81). Men fortfarande är textil och trä- och metallslöjden uppdelad. Elevens skolsal i undervisningen eller elevernas gruppindelningar nämns inte i Lgr11 (Skolverket, 2011). Ett axplock ur svenska läroplanen i slöjd, Lgr11, för att om möjligt ge en liten jämförelse med övriga nordiska länders slöjdundervisning: ”... eleverna utvecklar kunskaper i olika hantverk och förmågan att arbeta med olika material och uttrycksformer.” (Skolverket, 2011, s. 2).

Finland: Där har man sedan år 2004 slöjd som ett sammanhållet ämne. Ämnet har tidigare varit uppdelat i textilslöjd och teknisk slöjd. I vissa fall kan man läsa slöjd på gymnasiet sedan slutet av 90-talet. Läroplanen i Finland liknar mycket den svenska, man vill ”utveckla elevernas personliga egenskaper och slöjdfärdigheter” (Gulliksen & Johansson, 2009, s. 18).

Grönland: Där finns ingen formell utbildning för slöjd eller hantverk i skolan. Därför kan man inte säga att det finns någon valmöjlighet för någon i skolan. Men det finns en önskan att den grönländska hantverkstraditionen inte ska dö ut därför planeras det för ett center för ”håndværk” för alla (Gulliksen & Johansson, 2009).

Island: Där talar man inte om textilslöjd och trä- och metallslöjd utan konst och textil. Det förekommer visst samarbete mellan slöjdarterna men som i Sverige beror det på vilken typ av lärare man är om man väljer att samarbeta. Dessutom menar Brynjar Olafsson (Lärare på Islands högskola) att trä- och metallslöjden på Island är närmare ett teknikämne (Olafsson, 2008).

Norge: Där heter slöjd konst och hantverk. Man har projekt- och temaarbete över en tid men den arbetsformen är inte obligatorisk (Gulliksen & Johansson, 2009). Om detta är någon fördel för eleverna när det gäller valmöjligheter framkommer inte.

Danmark: Slöjd och sömnadsundervisning är obligatorisk på mellanstadiet men i årskurserna 8 – 9 erbjuds det handarbete och slöjd bland andra praktiska ämnen som till exempel hemkunskap och motorlära (Gulliksen & Johansson, 2009).

Problemformulering och syfte

Slöjden är *ett* ämne och ska så undervisas som en helhet. Men kan lokaler och olika slöjdbildningar vara ett hinder för att ämnet kan få vara *ett* ämne i verkligheten och inte bara när det är dags för betygssättning? Vill och kan lärarna arbeta med slöjd som *ett* ämne när de inte själva är utbildade i ämnet slöjd? Elevernas och lärarnas valmöjligheter i slöjden omges av ramar, politiska och ekonomiska, men hur kan slöjdundervisningen komma till sin rätt?

Syftet med undersökningen är att lyfta behöriga och obehöriga slöjdlärares arbetsvardag och försöka se vad som ligger bakom de olika valen som de möter i slöjden.

Frågeställningar

- Varför väljer elever slöjdart om slöjdämnet är *ett* ämne?
- Fungerar slöjden som ett sammanhållet ämne i skolans undervisning?
- Val i slöjden - en möjlighet eller begränsning - för vem?

Metod

Metodval

Jag har valt metoden fallstudie, den ger en djupare dimension på det som ska undersökas. Denna metod kan inte i detta arbete representera alla slöjdlärare i Sverige men kan ge en fingervisning om hur det kan vara ute i skolorna. Rolf Ejvegårds, professor i statsvetenskap, skrift om *Vetenskaplig metod* (Ejvegård, 2009) ger många tips och råd till forskaren. Han menar att man kan gå in i en fallstudie utan helt färdigt formulerade frågeställningar. Eftersom de olika fallen berättar sin egen historia kan man inte i förväg veta vad som kan komma fram. ”Syftet med fallstudien blir därmed i detta stadium mer att förstå något än att förklara något. Det är först när fallstudien kommit en bit på väg som de mer exakta frågorna och hypoteserna kan formuleras.” (Ejvegård, 2009, s. 36). Ett tema eller ett övergripande ämne är dock bra att ha för att om möjligt begränsa materialet som informanten har att erbjuda. En fallstudie har också andra fördelar, den ger inlevelse medan, som exempel, statistikundersökningar är mer ”torr”. (Ejvegård, 2009). Jag väljer att kalla respondenterna för informanter i detta arbete.

Metodtekniken: Enkätundersökning är inte att föredra i detta fall eftersom det då blir en mer kvantitativ behandling av fakta. Det är det stora antalet svar som tillsammans bildar ett resultat och det är inte syftet med undersökningen här. Intervju av informanter är en djupare och mer säker källa för bearbetning av det insamlade materialet. Fördelen med en enkätundersökning är att man under kort tid kan få mycket material med en liten personlig insats för att få ett normativt resultat, den stora massans åsikt. Däremot är frågorna inte uttömmande som det kan vara vid en personlig intervju. Vill man verkligen veta och ge möjlighet till följdfrågor är metodtekniken intervju att föredra. ”I en intervju finns det möjlighet att blanda strukturerade och ickestrukturerade frågor. Frågorna i enkäten är alltid strukturerade och alla som deltar i den får samma frågor.” (Ejvegård, 2009, s. 51). En intervju måste man förbereda genom att informera informanten om syftet med undersökningen och informantens anonymitet, tid och plats bestäms. Frågor ska vara väl förberedda men de får inte vara ”ledande” då informanten kan vilseledas och svara som intervjuaren önskar. En intervjuguide kan vara till hjälp vid intervjun (se Bilaga 1). Intervjun bör vara i enskildhet för att underlätta för ev. ljudupptagning så att den inte ska bli svår att tyda och informanten kan tala i lugn och ro i en avstressande miljö. Sedan bör telefon och andra störande moment vara avstängda eller avlägsnade. Den som intervjuar måste vara lugn och avstressad, komma i god tid (Ejvegård, 2009). Vid intervjun kan det vara bra att vara två, en antecknar medan den andra ställer frågorna. Detta behövs däremot inte vid en enkätundersökning. Det är stort efterarbete vid båda metodteknikerna eftersom enkäterna ska sammanställas i lämpligen tabeller eller på något annat sätt redovisas så att det är lätt att förstå. En inspelad intervju måste också arbetas om genom att renskriva och sedan där efter sammanställa resultatet. De båda kräver på så sätt mycket efterarbete. Det viktiga är syftet med undersökningen i valet av metodteknik, vill man veta ungefär vad den stora massan troligen tycker eller vill man veta tydligt vad informanten tycker? men då inte helt tala generellt. Det kan bara handla om ett fåtal informanter i en sådan här liten undersökning.

Intervjuguide

Den intervjuguide som användes ligger med som bilaga 1 i denna uppsats. Informanten fick ett förtryckt papper framför sig med åtta rutor som hon/han skulle reflektera över med hjälp av två övergripande reflektioner, som sedan sattes samman med den frågeställningen som var till vänster om rutorna (se Bilaga 1). Ett resonemang ruta för ruta gjorde att det blev enkelt under intervjun att få en överblick om vad som reflekterades över och vilken årskurs som behandlades just nu. Informanten kunde även bestämma fritt vilken ruta som var i fokus för tillfället.

Pilotstudie

För att få reda på om den tänkta intervjuguiden (se Bilaga 1) skulle ge det önskade resultatet, om den var ett bra hjälpmedel för att få informanten att berätta, använde jag mig av en person som fanns i bekantskapskretsen. Hon var inte utbildad slöjdlärare men eftersom syftet med pilotstudien var intervjuguidens nytta, var formen viktigare än innehållet. Frågeställningarna var förberedda innan och jag ritade upp intervjuguiden för hand och dess frågeställningar, framför pilotpersonen. Detta för att få stunden så informell som möjligt och kanske sedan att informanten skulle svara mer ledigt. Det visade sig att hon var mer skeptisk till det handritade. Jag hade även förberett en likadan intervjuguide, men som då var förtryckt. Jag visade den förtryckta intervjuguiden och fick då kommentarer på att det förtryckta ingav mer trovärdighet för hela undersökningen. Pilotpersonen fick även frivilligt skriva ner kommentarer i de rutor som hon önskade. Eftersom jag också skrev ner stödord under inspelningen blev pilotpersonens kommentarer på pappret som ett ytterligare komplement som stöd för redovisningen av undersökningen. Att använda sig av en pilotstudie ledde till att intervjuguiden (se Bilaga

1) användes i den förtryckta formen och jag kunde se att frågeställningarna gav det resultatet som jag önskade - locka informanten till att berätta sina erfarenheter och upplevelser av valmöjligheter i slöjden.

Urval

Metoden fallstudie gjorde att jag valde att använda mig av åtta informanter. Det enda kravet jag hade på dem var att de skulle vara verksamma slöjdlärare, behöriga eller ej. Urvalet gjordes från för mig ett acceptabelt bilavstånd till informanten. Kontakter och tidigare möten under min utbildning använde jag mig av för att komma i kontakt med informanterna. Åtta informanter var ett lämpligt antal att intervjua bestämde jag mig för. ”I motsats till statistisk analys innebär fallstudien stor närhet till analysobjektet. Man kan säga att statistikern jobbar mer på distans.” (Ejvegård, 2009, s. 36). Därför kan åtta informanter vara rimligt med tanke på den korta tid som är avsatt för undersökningen, åtta veckor.

Etiska regler

Alla intervjuer har som föreskriver behandlats anonymt. Syftet med undersökningen, och vem som gör den, blev de informerade om vid första kontakten. Informanterna tilldelades fingeerade namn i bokstavsordning. All ljudupptagning och anteckningar som kan spåra till avsändaren kommer att förstöras en månad efter inlämnat arbete. Informanterna blev informerade om sekretessen vid första kontakten. Undersökningen är frivillig och de kunde när som helst välja att inte vara med. De etiska riktlinjerna står att finna i: Codex (2011) - regler och riktlinjer för forskning. Efter bästa förmåga har de etiska reglerna uppfyllts.

Genomförande och bortfall

De åtta valda informanterna kontaktades personligen eller via mejl och telefon om de ville vara med i undersökningen. Undersökningar av detta slag var ett vanligt förekommande inslag, därför behövdes inte någon särskild kontakt med rektorn på skolan enligt informanterna. Informanterna fick även i ett första led veta om sina etiska rättigheter (se Etiska regler). Genom att välja den vetenskapliga metodtekniken intervju (Ejvegård, 2009) i metoden fallstudie kunde jag få en mer djup bild av enskilda slöjdlärares erfarenheter och reflektioner när det gäller elevernas val från olika perspektiv sett i slöjden. Det blev ett bortfall på fyra informanter av de ursprungligen tänkta åtta. Orsaker som pappaledighet, sjukdom och bristande tid hos informanterna gjorde att jag vände mig till två andra mer tillgängliga informanter, de var dessutom ifrån två andra skilda kommuner och gav på så sätt möjligheten att kunna bredda informationen till detta arbete. Det blev totalt sex informanter som var från fem olika skolor och tre kommuner, alla på en radie av tre mil. De hade olika utbildningar, tre av dem var obehöriga slöjdlärare och alla hade jobbat som slöjdlärare olika länge. Tid och plats bestämdes med var och en. Intervjuerna genomfördes en efter en med var och en, på så sätt skulle ingen inbördes påverkan kunna uppstå och eventuellt påverka slutresultatet. Intervjuerna utfördes i enskilda lärarum, tomma slöjdsalar och i deras hem. Det var viktigt att kunna sitta i en tyst och lugn miljö och ha en god tid på sig. Vid ett intervjutillfälle var dock tiden pressad. Men det blev uttömmande svar ändå efter min bedömning.

Vid ljudupptagningen användes en filmkamera. Den var då riktad mot en vägg för att inte röja identiteten hos informanten. Jag förde även egna anteckningar dels som stöd och som en försäkring om ljudupptagningen skulle misslyckas. En provinspelning gjordes först vid varje tillfälle. Vi småpratade först för att få en naturlig och avslappnad start på intervjuerna. En av informanterna var helt okänd av mig, därför ännu viktigare att känna förtroende under intervjun. Jag använde mig av en förtryckt intervjuguide (se Bilaga 1 och stycke; Intervjuguide).

Varje intervju tog mellan 20 minuter och 60 minuter, och genomfördes under en period om fyra veckor. Informanterna skrev ner några stödord på intervjuguiden (se Bilaga 1) under intervjun, som jag kunde använda mig av till stöd för mina egna anteckningar och ljudupptagningen sedan vid analysen. Alla informanter har fått säga sitt och i efterhand har ingen av dem dragit sig ur undersökningen.

Bearbetning och analys

Tillförlitligheten i detta arbete, att informanterna har varit ärliga och uppriktiga är min uppfattning och jag har inte ändrat deras version av sin verklighet i skolan medvetet. Beroende på hur frågorna ställts och i vilken följd kan resultatet bli en annan om man gör om undersökningen. Informanterna kan ha ändrat sin åsikt sedan denna undersökningens intervjutillfälle. Detta material som har samlats in ska inte uppfattas som en allmän uppfattning bland slöjdlärare utan som detta är, en liten undersökning för att om möjligt kunna ha som stöd i vidare forskning om slöjd och ge en liten bild av hur det kan se ut i slöjden.

Det insamlade materialet som skulle bearbetas och analyseras var ljudupptagning vid intervjuerna (en för varje intervju med informanten), och mina och informantens anteckningar/stödord som skrevs under tiden som ljudupptagningen gjordes. Efter att ha renskrivit ljudupptagningarna och anteckningarna förde jag in informanternas resultat i en ”Mall för analys” (se Bilaga 2). Datorhjälpmedlet att använda radnummer gjorde att endast radnumret noterades. Mallen var sedan till stor hjälp för att sortera materialet till de olika frågeställningarna. För att sedan kunna analysera materialet från ”Mall för analys” (se Bilaga 2) fick jag strukturera upp det först i olika kategorier.

Frågeställningarna radades upp och under dessa tre frågeställningar samlade jag alla sex informanternas text och intervjumaterial från ”Mall för analys” (se bilaga 2). De tre första var behöriga lärare och de tre övriga var obehöriga lärare. Varje intervju fick en egen överstrykningsfärg, vid analysen, så det blev lätt att se vem som sa vad. Under varje frågeställning avslutade jag med att sammanfatta vad de tre hade för åsikter, samma sak med de obehöriga lärarna. Detta för att kunna jämföra obehöriga med behöriga lärare om det blev någon skillnad i svaren på grund av sin behörighet. Jag hade kunnat valt att jämföra på något annat sätt, till exempel ålder och kön men har nu valt detta – behöriga mot obehöriga lärare. Detta kan vara intressant eftersom i skolorna idag fortfarande finns väldigt många obehöriga lärare inom slöjden. Men en liten reflektion kring utbildning och yrkesverksam tid i slöjden blev det också. Litteratur om ämnet val och valmöjligheter i slöjden ur forskningssammanhang användes vid diskussionen kring resultatet av analysen.

Resultat

Vad denna undersökning har visat kommer att presenteras på följande sätt: Inledningsvis är informanterna presenterade i en tabell (se Tabell 1). Därefter får vi veta vilka de är, anonymt och med fingerade namn, och hur informanternas arbetsmiljö ser ut. Var för sig kommer sedan informanterna att få ge sin bild av deras möte av val och valmöjligheter i slöjden. Texten är löpande och den svarar på frågeställningarna i intervjuguiden (se Bilaga 1). Det insamlade materialet strukturerades med hjälp av ”mallen för analys”. (se Bilaga 2). Kvinnonamn i Tabell 1 representerar kvinnorna och mansnamn representerar männen i undersökningen.

Tabell 1 – presentation av slöjdlärarna

<i>Presentation av slöjdlärarna</i>	<i>Behörig</i>			<i>Obehörig</i>		
Verksamma slöjdlärare	Ada	Bert	Cissi	David	Elsa	Felix
Ålder ca	60-65	50-55	40-45	50-55	30-35	45-50
Verksam som slöjdlärare antal år	40	31	10	2½	2½	8
Slöjdrelaterad utbildning	Textillärarutbildning (äldre)	Slöjduitbildningen (äldre) trä- och metallslöjd	Nya slöjduitbildningen i Göteborg	Fordonstekniker, timring, smida verktyg, sågkurs	Nya slöjduitbildningen i Göteborg	Pedagogik, högskoleingenjör
Verksam i skola	A	B	C	D	E	B
Verksam i kommun	1	2	2	3	2	2
Undervisar i årskurserna	3 - 6	3 - 9	3 - 9	3 - 6	2 - 6	3 - 9

Presentation av informanterna och deras skolor

Ada, skola A

Ada är en behörig textillärare som snart går i pension. Hon har varit med om flera olika läroplaner under sin verksamma tid. Det är i huvudsak som textillärare hon arbetat under 40 år eftersom hon bara har den utbildningen. Eleverna är i årskurserna 3 – 6 och hon har trivts gott med sitt yrke. Under en period undervisade hon i Kenya i textil för kvinnor. Därför kan hon ha en annan syn på om man har gott om resurser i skolan eller ej. I Kenya fick de på grund av materialbrist sy i papper, inget att föredra menar Ada.

Den skola (i Sverige) där hon nu arbetar ligger i ett mindre samhälle. Det framkom inte hur nära textilslöjden och trä- och metallslöjdsalarna låg varandra men det finns 16 platser i den textila avdelningen. Det är totalt två slöjdsalar och två anställda slöjdlärare.

Bert och Felix, skola B

Bert är en behörig trä- och metallslöjdlärare som under många år varit verksam i trä- och metallslöjden. Han har gått slöjdlärarutbildningen trä och metall, den utbildningen innehöll inte någon textil. Även han har varit med om flera läroplaner. Trygghet och att eleverna känner sin lärare är viktigt för honom. Han undervisar i årskurserna 3 – 9 tillsammans med sin kollega Felix (också i trä- och metall). Felix är däremot en obehörig slöjdlärare men älskar sitt jobb. Han har varit verksam slöjdlärare en tredjedel av Berts tid.

Skolan som de arbetar i har ett eget hus för slöjden. Det är många rum, bara för den ”hårda delen” är det minst fem rum men då två större lektionssalar och ett förråd. En liten smedja

fyller ett av de små rummen. Fem svarvar och gott om andra maskiner fyller rummen. Det de kan invända på är att tonårseleverna tar plats. Det är lite trångt mellan bänkarna. Bert var med och ritade detta slöjdhushus, därför är han väldigt nöjd med sin arbetsmiljö. Personalrum och ett allrum finns också där. Den textila delen var jag inte inne i men det fanns minst tre rum för dem.

Cissi, skola C

Cissi är en behörig slöjdlärare som gått sin slöjdläroinbildning vid Göteborgs universitet (GU, 2011). Hon undervisar elever från årskurserna 3 – 9. Hon jobbar mycket gränsöverskridande i materialen och är mycket positiv till att inte alla elever gör exakt samma sak hela tiden utan att det är en stor variation i klassrummet. Detta är hon medveten om att det inte passar alla lärare men för henne passar det bra. Eleverna är också nöjda menar hon. Det är för tillfället svårt att veta hur många som är anställda i slöjden eftersom personalen växlar just nu men mellan två och tre anställda lärare är det troligen.

Slöjdbyggnaden ligger på skolgården. Det är en avdelning för trä- och metallslöjd med ett extra rum för metallverksamhet och färgrum. I ”mellanslöjden” som det kallas på denna skola, den slöjdsalen ligger mellan trä- och textilsalen, där kan man göra allt från textil, trä, metall, gjuta till att arbeta i skinn och mosaik. Inga begränsningar egentligen. Den textila avdelningen har två rum för eleverna. Ett litet kontor finns också i byggnaden. Det som kan kännas här är att slöjdlärarna lätt blir utanför den övriga skolan, även om matsalen och lärarummet besöks ofta. Eleverna har det mesta som behövs i verktygsväg men det är gammalt och slitet.

David, skola D

David är en obehörig slöjdlärare som jobbat i trä- och metallslöjden på en liten landsortsskola i nästan tre år. Den utbildning han har gått täcker visserligen mycket av det som en trä- och metallslöjdsinlärare förväntas kunna, trä- och metallhantering. Men det är ”didaktiken som måste till”, vid tillfälle och möjlighet kommer han troligen att läsa upp sitt ämne för att bli behörig. Det är två slöjdlärare, en kvinna på textilslöjden och David. Han undervisar elever i årskurserna 3 – 6 och trivs väldigt bra på skolan.

Han berättar att textilsalen och trä- och metallsalen ligger nära varandra, nästan för nära. Eleverna springer lätt över korridoren när de behöver det. Samarbetet är stort mellan slöjdlärarna och han är öppen för den utbildningen i Göteborg (GU, 2011) som utbildar slöjdlärare i samtliga slöjdarter.

Elsa, skola E

Elsa är en obehörig slöjdlärare men egentligen har hon bara en examen att ta ut. Hon har bara jobbat i slöjden i 2½ år och undervisar i årskurserna 2 – 6. Skolan ligger i utkanten av en stad. Det är två slöjdlärare, en för den textila delen och en för trä och metall. Båda har gått samma utbildning i Göteborg (GU, 2011). Hon trivs men har inte riktigt kommit till ro med vad hon vill i slöjden. Det är ett stort samarbete mellan de båda slöjdarterna så det är inte självklart att eleverna ska vara i textilsalen när de kommer för att ha slöjd. Det kan exempelvis vara en lektion där eleverna ska trycka på tyg, då kan de gå till trä- och metallsalen för att först göra tryckverktyget och sen för att trycka på en t-shirt som exempel.

Slöjdsalarna ligger med en korridor i mellan så det är lätt att komma över om eleverna behöver det. Textilslöjden är väldigt liten, den rymmer som mest 12 elever men då är det nästan ingen golvyta kvar. Käns svårt att göra något större där. I trä- och metallslöjden finns det utrymme men däremot väldigt dåligt med verktyg, för få och mycket trasigt.

Resultat från intervjuerna med informanterna

Ada

Ada har ingen förståelse alls för taktiska val, som kan ge bättre betyg eller en favoritlärare. Resurser och yttre faktorer som påverkar elevens valmöjligheter (exempelvis val av material) kan vara: tidsbrist, material och funktion, lokal, platsbrist och elevens egen förmåga att välja. Vid behov måste resursperson vara tillgänglig även i slöjden. Det kan absolut bli för mycket att välja på för elever i slöjden särskilt för dem med särskilda behov. Har man en elev som har särskilda behov måste man ofta i samråd med dennes assistent föreslå vad eleven skulle kunna göra. I dessa fall kan många valmöjligheter vara förödande för eleven. ”Vi som lärare måste stå eniga inför eleven för att inte skapa onödig osäkerhet” menar hon. Kursplanernas mål styr också undervisningen och dess valmöjligheter. Adas egen insikt om vad elevernas självbestämmande innebär är lite vacklande, finns verkligen möjligheter till många val för eleven förutom färg, form och visst material? Ada menar också att den allmänna synen på slöjdamnet har varit nervärderat, det kan också bli *begränsande*, ämnet får inte *ta plats* i skolan.

Varför väjer eleven slöjdart? Det är för slöjdlärorens skull och en organisatorisk fråga. Visserligen får eleverna omväxling och en lust för den *andra* slöjdarten men jämvikt i grupperna är viktigt annars står en lärare utan jobb och det blir trångt i lokalen. Det är en utbildnings-, lokal- och intressefråga. Ada förstår inte vitsen med att inte välja slöjdart. För fria val gör klassen orolig vissa klasser *kan inte* välja, det måste finnas ramar. Det dagliga valet är en färskvara, du tar emot klasserna på olika sätt hela tiden.

Barnen/en del klasser *kan inte* ha för mycket att välja! Det är olika klasser också, olika grupper, hur livliga dom är, då får de struktureras upp mer. Är de små klasserna lugna klasser... kan du göra större val kan du göra mer valmöjligheter. Jag kan säga att det är ingen klass som är den andra lik, du tar emot klasserna på olika sätt hela tiden, från dag till dag dessutom. (Ada).

Eleverna är nöjda med lärarens slöjdartsval för terminen, menar hon, och lektionen *elevens val* i slöjden kan ge eleven ro i en kravfull skola.

Bert

Bert försöker välja material som är lätt för eleverna att jobba i. Han är mån om att eleverna inte ska misslyckas. Därför väljer inte eleverna helt fritt material. De gör ständiga val men utefter det som erbjuds. Samtal mellan elev och lärare är viktigt för att komma vidare i sin utveckling, finns det önskemål att göra något ” eget ” diskuteras det och om det är möjligt kan eleven få tillverka det. Möjligheten att välja har absolut att göra med resurser både ekonomiskt, personal, miljö och material. ”Eleverna förstår inte när de vill göra en stor bokhylla, som ett exempel, att det tar för mycket material - de säger att jag är *snål*. Ett dilemma!” menar han. Eventuella assistenter får han inte till slöjden där eleven måste klara sig som de övriga i klassen, det är också en resursfråga. Där måste läraren ta extra hänsyn till att begränsa valmöjligheten för en elev med särskilda behov. Bert hade mycket mer resurser (pengar) för många år sedan när han var ny som slöjdlärare, då var möjligheter för eleverna mycket bättre. Men det är en fråga för politikerna, ge resurser till slöjden så målen i kursplanen kan genomföras. Faktorer som spelar in för eleverna när det gäller skolarbete över huvud taget gäller också andra val, både hemma och i skolan. Ska eleven ”sitta framför datorn eller läsa läxa? Ska eleven välja mobiltelefonen eller lyssna på lektionen?”, frågar sig Bert.

Slöjden som ett ämne är en lokalfråga, man måste veta var eleverna är och vad de gör och det blir mycket mer administrativt arbete. ”Jag ser ingen nackdel att man väljer var man ska vara” säger Bert. Om alla ska ha trä- och metallslöjd blir textilläraren arbetslös. Temaarbete är vanligt men det blir ”pannkaka” av det. Vissa klasser klarar av mer fria val men alla klasser gör inte det. I ämnet: elevens val, är det ingen ordning alls, menar han. Eleverna har svårt för att ta ansvar.

Val av slöjdart är praktiskt för alla, man har alltid gjort så här på denna skola. Men det är först i de högre klasserna som man kan välja slöjdart. Det finns en trygghet i att veta var man ska vara. Jobbar man för mycket gränsöverskridande blir det rörigt alla blir trötta, menar han. Idag finns det möjlighet för eleven att välja skola om det inte passar, den valmöjligheten fanns inte förr på samma sätt. Att välja taktiskt för att man inte kommer överens med exempelvis läraren förekommer nog men det ska man inte få göra, menar Bert.

Cissi

Ett ämne - två slöjdarter? Cissi förstår inte att man kan fråga om eleverna kan komma till slöjden utan att ha valt slöjdart. Möjligen kan det hända om någon är ny i klassen. Däremot hemkunskapen är i två halvklasser, varför inte i slöjden? Man kan ha valt slöjdart men jobbar med många olika material. Det är ändå många som gör olika saker på lektionerna, Cissi trivs med det, även eleverna, säger hon. Det måste inte vara två slöjdarter, det är en fördel om eleverna är nytänkare, ”inte gör sitt skåp för att man alltid har gjort det i åk 8” menar Cissi. Det är först i 9:an man kan få lite mer valmöjligheter, ramar måste alltid finnas för läraren och elevens skull. ”det kan inte vara 30 personer på samma gång, det blir ju lite svårt.” säger Cissi. Hon önskar verkligen att man kunde ha slöjd som *ett* ämne men verkligheten ser inte riktigt ut så. Det beror också på vad man lägger in i betydelsen av vad man menar med *ett* ämne. En orsak till att eleverna inte kan komma utan att ha valt slöjdart är att lokalerna kan vara otillräckliga om det blir för många elever på en gång.

Yttre faktorer som reklam eller vad som finns i skyltfönster påverkar vad eleverna vill göra i slöjden. Man får förbereda eleven på att vissa material kan vara mer olämpliga än andra för ändamålet och det är tråkigt att misslyckas. Det måste finnas en ram för att det inte ska bli för mycket att välja på. Men inom ramen kan man välja individuellt i alla åldrarna. Lgr11 visar tydliga riktlinjer hur du ska jobba, det påverkar valmöjligheten. Alla elever ska ha samma möjlighet till likvärdig slöjdundervisning oavsett vilken halvklass de är i. Vissa perioder kan inte eleven välja för de har inga alternativ för att klasserna ser ut som de gör. De yngre eleverna kräver mer av läraren eftersom de inte kan så mycket ännu. Föräldrar och elever ska tydligt se vad som ska ingå i slöjden, en redovisningspress på lärare som tar tid från eleverna. Det kan också vara svårt att samarbeta slöjdlärare emellan om man har väldigt olika utbildningar, det kan göra att man inte får de valmöjligheter som man önskar. Det är lätt att man som van slöjdlärare ”väljer” att göra som man alltid har gjort, menar Cissi.

Om eleven får välja taktiskt? Nej de får de inte, tycker Cissi, det ska de inte men det är säkrast att välja taktiskt för att säkra ett betyg sista terminen i nian.” Det kan vara taktiska val efter vilka elever som varit i gruppen tidigare och om det har varit mycket vikarier. Betygen är inte för en termin utan för alla terminer, så det borde inte finnas taktiska val.” säger Cissi.

David

Lokalen styr valen men om de båda slöjdsalarna ligger nära varandra kan man i trä- och metallslöjden göra en stol som sedan får en dyna i den textila slöjden, om samarbetet mellan slöjdlärarna är bra. Men eleverna springer nästan ”lite för lätt” över till den andra salen, menar

David. Något som kan vara begränsande i slöjden är att slöjdläraren har mer fallenhet för det ena eller det andra ämnet. Har hon en utbildning i båda slöjdarterna kan det genom lärarens intresse och fallenhet påverka elevens valmöjligheter, är läraren okunnig i något eller inte kan lära ut riktigt blir detta begränsande, och i längden minskar valmöjligheterna i slöjden för både elev och lärare. Men får man chansen att utbilda sig i båda slöjdarterna ska man ta den. Han är mycket positiv till Göteborgs slöjdläraryt utbildning (GU, 2011), eftersom den ger *ett helt ämne* vilket han inte upplever att det är idag i skolan. ”Idag utbildas slöjdlärare i både textil och trä och det finns ingen skillnad där, det är ju det rätta! Då kommer du till det läget att du kan ha samma lärare i... det behöver inte vara ’vår och höstterminer’ utan det är ju mer lokalen, som du säger, som styr vad du kan göra då.” säger David. Bra backning av skolledningen är viktig för läraren inte minst ekonomiskt så läraren kan göra det hon ska i sin undervisning. Eleverna kan absolut komma till slöjden utan att ha valt slöjdart, om han fick bestämma, men det är lokalens förutsättningar och lärarens utbildning som kan vara begränsande.

David säger att eleverna får välja material efter en diskussion gentemot miljö, pris och hur det fungerar i den saken som de gör just nu. Man måste hushålla, se om det finns träbitar att ta innan man sågar ut från en ny skiva. Verktyg, miljö, elevresurs och ekonomi styr mycket i slöjden, menar han. Det finns elever som inte är så noga med sitt slöjdande för de säger att de kommer ändå att slänga den hemma! det är inget bra resonemang. Återbruk är viktigt att ha i slöjden, det är *där* som hantverket kommer in, att reparera en sak, menar han. ”Det är ingen produktion vi håller på med...” säger David. På denna skola är det bara materialen som är en bristvara, inte maskiner. För att vara ekonomisk inte minst med tid, så måste man ”snabba upp”, hjälpa eleverna så det inte går för långsamt fram men då missar man lite av den viktiga grunden i hantverket. Man måste ha ramar i slöjden att hålla sig till. Det får inte bli för mycket att välja på, en lista på saker kan vara bra för terminen, men då ska det inte vara ett ”måste” att man ska klara av allt på listan. Idéer från böcker kan ge idéer vid sidan om listan. Finns det elever med särskilda behov får de en uppgift som de kan klara av så att deras självförtroende inte ska sjunka. Valmöjligheterna på den listan bör vara mycket kort.

Att eleverna alls väljer slöjdart? Det är mycket tradition, det finns ju ingen anledning till det valet egentligen, menar David. Han är också helt emot att man kan välja taktiskt. Man ska ha båda slöjdarterna, man ska inte ställas inför det valet. Detta gäller i alla åldrar.

Det är bra att killar och tjejer inte får välja slöjdart eftersom man kan ha så in-doktrinerat i sig att ’det ska han inte syssla med som kille’, men då måste han få chansen att syssla med det. Och det får han ju inte om han får välja för då hade han inte valt det, för han tror sig inte att kunna det. (David).

Elsa

Elsa tycker att eleverna kan komma till slöjden utan att ha valt slöjdart. Samarbetet mellan slöjdarterna kan göra att det blir *ett* ämne, det är också betyg i *ett* ämne. Man kan uppfatta frågan om slöjden är *ett* ämne på olika sätt. *Ett* ämne men *två* slöjdarter, samma slöjdundervisning fast i halvklass. Men den kan också vara totalt *ett* ämne där halvklasserna inte tvingas byta slöjdart efter en termin, det är bara rummet som sätter gränser och lärarens utbildning. För att nå en optimal slöjdundervisning vore den bästa placeringen av slöjdsalarna vägg i vägg och gott om materiella resurser, det är inget problem i den textila delen, menar Elsa som ser möjligheterna mer än hindren.

... av ganska lite medel kan man göra ganska mycket, det är bara att öppna skåpen! Det finns säkert de som säger att vi har inga pengar vi kan inte göra

mer, och då är ens val ännu mer begränsat! Då har man som lärare knappt några val och hur ska eleverna kunna välja då, och göra det de ska göra...
(Elsa).

Föräldratrik och lärartryck känns påtagligt, tycker Elsa, särskilt när eleverna kommer till den slöjdartssalen som inte står på pappret att de har "valt". Slöjd är *ett* ämne, lokalen är bara ett redskap, ingen placering. Föräldrar och lärare reagerar på att det blir en "ojämn" fördelning av de båda slöjdarterna, men de vet inte vad som egentligen händer inne i salarna, menar hon. Vid textiltryck kan man göra tryckverktyget i trä och sedan trycka på textil men lokalen kan vara densamma. När man har utbildning för båda slöjdarterna känner Elsa pressen att behöva "hoppa in" i den andra slöjdarten när den läraren har förhinder. Men man kan inte bli tvingad att hoppa in, menar hon.

Hon begränsar för de yngre eleverna, mycket för de kan väldigt lite, om inte någon far- eller morförälder har visat eleven tidigare. Begränsningen är mycket för slöjdlärares skull, att man ska kunna hantera situationen. De yngre åldrarna kan inte välja slöjdart, de är satta till en slöjdart för terminen av slöjdläraren där man har ett visst antal minuter per slöjdart. "... Man har gjort ett val åt eleverna att de inte kan välja slöjdart men å andra sidan har de faktiskt slöjd och det är de faktiskt rätt nöjda med." säger Elsa. Det kan bli för mycket för eleverna att välja på hon tycker inte att de är riktigt redo att bara välja fritt helt och hållet, "... då skulle de ha krig med vadden [...] de är ju på lekstadiet fortfarande." säger Elsa. Elever med särskilda behov, där hjälps vi åt att välja, det blir en trygghet för dem på så sätt, menar hon.

"Man får, ju äldre de blir, stegra deras kunskaper och även ge dem friheter mer och mer för att ta ansvar för sin uppgift", säger Elsa. Eleven får inte sitta och arbeta med samma sak om det inte ger någon utveckling. Dock kan denna sak ge en enorm utveckling under en längre tid, men då är det händighet och uthållighet och teknik som man kan se en förändring på. Elever behöver en utmaning för att inte stanna i sin utveckling. De vetgiriga eleverna måste man kunna tillgodose, man måste se till individen och vad den klarar av, menar hon. En väldigt bra idé är att ha en lista på saker som eleverna kan göra under terminen, tycker Elsa. Då kan man "bocka av" dem för betygen skull, och de har ändå gjort sina val men utifrån listan. Ena stunden säger Elsa att man inte ska välja taktiskt men när det kommer till slutbetyg i nian är det lärarens ansvar att eleven får reda på vad den *bör* välja för slöjdart för att säkra betygen. Sedan när det gäller i de lägre åldrarna vill hon att de ska få välja mycket tidigare än i 8:an, om första slöjdartsvalet infaller då. "De små vågar mer än de som går i åttan, då är det mer grupptricket som bestämmer vilken slöjdart man tar, sen finns det naturligtvis undantag.", det är, som Elsa säger, hennes spontana uppfattning.

Felix

Han är väl medveten om att slöjd är *ett* ämne men tycker att eleverna mår bäst av att "gå över" till det andra ämnet när det behövs, det finns "duktigare" lärare på att se än han själv, menar han. Även om man har två slöjdarter är det ju ändå *ett* ämne, det hindrar på så sätt ingen från att efter till exempel en svarvning gå över till det "andra" slöjdämnet, menar han. Varför eleven alls väljer slöjdart? "Det är väl riktigt orimligt om man har en stor grupp säg i [årskurserna] 3,4 och 5 att 16 man ska göra fullständigt olika saker i olika material och på olika sätt. För det första tror jag ämnet går i konkurs..." säger Felix. Han ska kunna ge eleven en bra undervisning, ingen stressig undervisning, menar han. Men när det gäller svarvar och andra maskiner finns det gott om resurser på denna skola. Möjligheten för eleverna att "flyta över" till den andra gruppen beror på om det finns "luft" – plats i den gruppen. Lokalen kan i så fall bli begränsande för elevens val av slöjdart just då. Knappt en krona per elev och vecka i material och reparationer är inte mycket till resurser, det begränsar valmöjligheten. En lista på tänkta

saker som man kan göra under terminen är bra att ha i de lägre åldrarna, det kan bli för mycket att välja på annars i slöjden. Även en gemensam förstauppgift är bra i alla årskurser för att ”starta upp”. Det är också viktigt att man kan slutföra sitt jobb, inte lämna det för att det inte blev som eleven hade tänkt sig, menar Felix.

Val är viktigt i den aspekten att man kan välja ”rätt” och det är då slöjdlärorens ansvar att visa på olika valmöjligheter, menar Felix. Eleverna får fråga och med 7:an välja slöjdart i slutet på terminen inför 8:an och de får för det mesta det de har valt. I nian ska elevernas val vara en självgående process. Felix ställer sig undrande till frågan, om eleven kan komma till slöjden utan att ha valt slöjdart? ”Vi ordnar nästan alltid det eleverna önskar”, säger Felix, i de högre åldrarna. Själva valet som eleven själv gör är den personliga designen, där lägger sig inte läraren sig i nämnvärt. Eleven får möjlighet att välja den andra slöjdarten, om det absolut känns så. ”Det är klart att visst kan någon köra fast riktigt hårt i textilslöjd och bara känna att det här är hemskt och det fungerar inte, då brukar vi kunna ge den en chans i den andra slöjdarten. Den diskussionen finns ju för att uppnå mål - det förekommer” men det är ovanligt, menar Felix. Det kan hänga på att alla får behålla ett betyg och närvaron står på spel även målen i slöjd. ”Det vi brukar säga är att det man börjar 9:an med ska man ha 9:an ut. För att man ska kunna säga att man kan ge ett rättvist slutbetyg men allt går väl att diskutera.” säger Felix. Taktiska val finns inte i de lägre åldrarna, skulle det förekomma i de högre åldrarna så genomskådas det snabbt. Men eleverna är oftast nöjda med sin slöjdart som de valt, menar han.

Diskussion

Metoddiskussion

För denna undersökning var metoden fallstudie med tekniken intervju, ett passande val för att nå syftet med undersökningen. Skulle jag ha valt att använda mig av en enkätundersökning skulle informationen blivit ”smalare”, viktig information kan man gå miste om. Ejvegård (2009) ger bra tips om vilken metod och teknik som passar för den undersökning som man vill göra. Vill man ta reda på åsikter är intervjuer eller enkätundersökningar (då för den större folkmassan) bra metodtekniker. I en sådan här förhållandevis liten undersökning (färre än 40) är åsikterna från dessa få informanter lättast att få reda på genom en intervju. Här kunde jag ställa följdfrågor när det behövdes. Vill man ställa en följdfråga i en enkätundersökning är inte det möjligt, därför kan svaren bli tydliga och men kanske inte helt korrekta, alltså enkäter kan man fylla i godtyckligt men i en intervju kan man få förklarad frågan om man till exempel inte förstår den. När man ställer en fråga är det så mycket som måste tolkas in, tonfall, situation, om frågan syftar till föregående fråga, det kan också bli ledande frågor men det får inte förekomma då blir undersökningen värdelös. Eftersom jag eftersträvade så öppna frågor som möjligt för att få ett så brett perspektiv av frågeställningarna, var en intervjuguide (se Bilaga 1) ett bra redskap under intervjun. Eftersom syftet i frågeställningen inte var helt formulerat från början var denna metod att föredra för att analysera vad som kännetecknade val och valmöjligheter för slöjdlärarna och eleverna i slöjden idag.

Det var viktigt för undersökningen om informanten var obehörig slöjdlärare, eller inte undervisade i de åldrar som fanns på intervjuguiden (se Bilaga 1). Allt var av intresse eftersom även en obehörig slöjdlärare kan ta vilken årskurs som helst att undervisa i (inom grundskolan i första hand), som då troligen också har en föreställning om hur hon/han kommer att eller skulle vilja ha det, när det gäller valmöjligheterna i sin egen undervisning. Eftersom det är antagande det handlar om då, så är dessa antaganden med bara för att bredda synen och even-

tuella föreställningar, om hur undervisningen är i klasser som man inte själv har. Metoden fallstudie har här validitet eftersom syftet med undersökningen krävde att man kunde ställa följdfrågor för att försöka förstå informanterna så mycket som möjlig. Fallstudie innebär några få exempel (få som i denna undersökning) från ett större sammanhang som man utforskar. ”Syftet med en fallstudie är helt enkelt att ta en liten del av ett stort förlopp [...] och med hjälp av fallet beskriva verkligheten och säga att fallet i fråga får representera verkligheten” (Ejvegård, 2009, s. 35). Metodtekniken ”intervju” har också validitet för denna undersökning. Genom att ta ljudupptagning och komplettera intervjun med anteckningar både från mig men också från informanten, styrkte den informationen extra intervjun om eventuella tveksamheter skulle uppstå vid analysen av ljudupptagningen.

Resultatdiskussion

På följande sätt kommer resultatdiskussionen att redovisas: De tre frågeställningarna kommer att besvaras var för sig först med de tre behöriga informanterna och därefter övriga tre obehöriga informanterna. Sist under varje frågeställning kommer en kort slutsats- resultat av vad som just diskuterats för att se likheter och skillnader mellan de obehöriga och behöriga informanterna – hur de reflekterar kring val i slöjden. Avslutningsvis kommer en sammanställning av resultatet som följs av en kort reflektion om hur ålder, erfarenhet och utbildning påverkar informanternas inställning till val och valmöjligheter som de möter i slöjden.

Ett ämne och ändå väljer eleven

Behöriga

För Ada, Bert och Cissi är ett val i slöjdarterna självklara. Det är möjligen preciseringen på vad *ett* ämne egentligen är som skiftar hos de tre. Skulle slöjden vara totalt *ett* ämne i den bemärkelsen att man inte byter lärare och lokal för slöjdamnets skull utan för vad innehållet kräver, till exempel man svarar inte bredvid en symaskin, det är en orimlig tanke för Ada och Bert. Men Cissi har önskemål om att slöjden ska vara *ett* ämne men då är eleverna i så fall i en halvklass där hon som slöjdlärare har valmöjligheter inom hennes ”ramar”. I ”*Goodlads läroplansteori*” (Hasselskog, 2010, s. 86 ff.), ser man fem olika sätt att tolka läroplanen. Det är inte enkelt att som lärare enas om ett sätt att följa läroplanen när uppfattningarna hur man ska tolka den kan skilja sig åt. Det är bra att ha visioner men som lärare måste man sträva mot samma mål som sina kollegor. ”Det är viktigt att alla eleverna får en likvärdig slöjd oavsett vilken halvklass de befinner sig i”, säger Cissi. Alla tre menar att det är en organisatorisk-, intresse- och lokalmässig fråga varför eleverna alls väljer slöjdart. De menar också att det är praktiskt om eleverna delas in i halvklasser på detta sätt för de kan inte komma till slöjdens två salar och fylla den ena men den andra är tom, då skulle en slöjdlärare bli arbetslös och bli för trångt hos den andre, påpekar Ada och Bert. Alla tre förstår inte vitsen med att ”inte” välja slöjdart. Det är också en trygghet att veta var man ska vara, menar Bert, man har alltid gjort så här. Ada, Bert och Cissi handlar enligt Lgr11 (Skolverket, 2011), där står inte specifikt hur salarna ska ligga eller hur man utformar undervisningen under året i olika grupper. Däremot står det vad som ska ingå och vilka kunskapskrav man har på eleverna. Det som gäller nu är att bli skicklig på att göra kloka val när man ska lösa en uppgift/problem i det vardagliga livet. Forskningen inom slöjd och utbildningen i slöjd går framåt. Det efterfrågas andra saker nu än för 50 – 60 år sedan i slöjden. Ser man på forskningen i de nordiska länderna ser slöjden och elevers valmöjligheter annorlunda ut men i Finland stöttar man Lgr11 (Skolverket, 2011) i deras läroplan: ”utveckla elevernas personliga egenskaper och slöjdfärdigheter” (Gulliksen & Johansson, 2009, s. 18). Detta liknar mycket den svenska läroplanen Lgr11 (Skolverket, 2011).

Obehöriga

Hos David väljer eleverna slöjdart för att det är av tradition men egentligen finns det ingen anledning till det valet, menar han, hans tankegång stämmer in med forskningen kring det. Lärarna ”väljer” alltså att göra på ett sätt som passar dem efter *sin* syn på hur man ska tolka kursplanerna. Detta, menar Hasselskog (2010), att det kan vara ett resultat av olika utbildningar och traditioner. Man kan finna i NU-03 (Skolverket, 2005) att val av slöjdart går på beprövad tradition eller den egna lärarens uppfattning om vad som är möjligt eller inte. Enligt NU-03 (Skolverket, 2005) är hälften av lärarna positiva till att arbeta med olika material som *ett* ämne medan den andra hälften inte kan tänka sig förena slöjdarterna. Även Borg stöder den tanken att mycket går på ”tradition” i skolorna inte minst i slöjden, ”Varje ämnesinstitution i skolan bär med sig sina egna traditioner för hur skolämnet ska organiseras” (Läraryrskommittén, 2008, s. 23). Det är inte konstigt att lärarna gör olika och har olika uppfattningar om hur man ska tolka uppdraget, oberoende av om man är behörig eller obehörig lärare. Vidare menar då Borg att ”slöjdlärare snarare styrs av tradition och beprövad erfarenhet, än av forskningsresultat och på teoretiska grunder.” (Hasselskog, 2010, s. 45). Men David menar att läraren väljer vilken grupp som eleverna blir indelade i. Eleverna går till slöjden för att få båda slöjdarterna, inte missa halva slöjdbudet. Tar man bort slöjdartsvalet blir det svårare att välja ”taktiskt”, menar han, och är helt emot att eleverna ska kunna välja taktiskt. Eleverna kan komma absolut till slöjden utan att ha valt slöjdart, om han fick bestämma, men det är lokalens förutsättningar och lärarens utbildning som kan vara begränsande. Enligt professor L. Vygotskij (1896-1934), handlar det om hur man tar till sig sitt lärande i samspel med sin omgivning, det *sociokulturella perspektivet* (Dysthe, 2003). Elsa och Felix nämner inte tradition som orsak till att eleverna väljer slöjdart, Felix menar att ämnet kommer att gå i ”konkurs” om alla ska göra olika saker samtidigt, rörigt, och låt den läraren som kan sy – undervisa i det, menar han. Troligen stämmer *behaviorismen*, (Stukát, 1995), bäst in på Elsas och Felix syn på lärandet. Man måste ha ”kontroll” över elevens och lektionens utbud och undervisning menar de. För frisläppt undervisning vågar ingen av lärarna. Men *konstruktivismen* (Stukát, 1995), behöver inte jämföras med oreda och frisläppt. Genom att låta eleven reflektera över sina val och sitt lärande ofta kan den ismen kännas mer ”fri”, men då inom vissa ramar. Sedan om någon elev ”kör fast” i en slöjdart får den gå över för att inte riskera att bli betygslös, men det är ovanligt, menar Felix. Ibland måste man locka eleven att göra något enklare som en morot. ”Korvstoppning” kan göra att eleven blir missmodig, förlorar glädjen i slöjden. Därför kan *Konstruktivismen* (Stukát, 1995) som utgår från elevens egen nivå och inspiration, ge mer glädje i undervisningen. Borg (Läraryrskommittén, 2008) nämner att om slöjdarbetet inte känns meningsfullt för eleven blir arbetet också mindre lustfyllt. Mer eller mindre omedvetet använder sig lärarna av båda ismerna, detta märkts tydligt i resultatet av intervjuerna med informanterna. En slöjdlärare planerade varje moment för eleverna för lärarens skull, det blir då mindre att administrera och man skulle då hinna med eleverna bättre, medan den någon annan gav större möjligheter för eleverna att välja men inom fasta ramar. Ingen gav helt fritt spelrum i sin undervisning trots olika bakgrunder. Elsa sätter fokus mer på att eleverna visst kan komma utan att ha valt slöjdart och det är även hennes önskan, det hänger mer på att samarbetet mellan slöjdlärarna fungerar bra.

Resultat – slutsats av frågeställning: Ett ämne och ändå väljer eleven?

Likheter mellan obehöriga och behöriga slöjdlärare i denna frågeställning är att alla har de elever som väljer slöjdart - av tradition menar någon.

Olikheterna är inte självklara men två av tre obehöriga lärare menar att eleverna inte skulle behöva välja slöjdart utan komma som de är till slöjden, men det är en organisatorisk fråga. Den tredje vill ha ”ordning” och kan inte tänka sig att eleverna kommer till slöjden utan att ha

valt slöjdart. En av de behöriga ”önskar” att ämnet skulle kunna vara ännu mer som *ett* ämne men då inom vissa ramar. Men de två andra av de behöriga lärarna menar att det är självklart att eleverna ska välja slöjdart. Alltså är det två behöriga och en obehörig lärare som vill absolut att eleverna kommer till slöjden, men då först valt slöjdart.

Fungerar slöjden som ett sammanhållet ämne?

Behöriga

För det första beror det på vad man menar med ett ”sammanhållet ämne”. Ada tycker slöjd är ett sammanhållet ämne eftersom eleverna ”får hela slöjden”. Får eleverna både trä/metall och textil då menar hon att det är ett ”sammanhållet ämne”. När hon förstår den egentliga meningen i frågan så säger hon att ” För fria val gör klassen orolig vissa klasser *kan inte* välja, det måste finnas ramar.” Därför, nej, i den meningen är inte slöjden i Adas skola ett sammanhållet ämne och hon önskar inte ha det så heller. Men betygsmässigt och kunskapsmässigt är det *ett* ämne ändå, menar Ada. Bert vill inte heller att slöjden ska vara *ett* ämne på det sättet att alla gör olika saker, det blir ”pannkaka” av det, säger han. Alla klasser klarar inte fria val. Eleverna har svårt för att ta ansvar, menar han. Cissi tycker att hon jobbar med slöjd som *ett* ämne. Hennes elever gör det som andra lärare är rädda för, hon låter sina elever få välja vad de vill göra men inom vissa ramar. De sitter inte alla och gör ”skåp” på hennes lektioner utan olika saker, och det trivs både hon och eleverna med, menar hon. Hennes önskan är också att slöjden i skolan skulle vara ännu mer som *ett* ämne, de väljer ju fortfarande slöjdart, vilket hon ändå tycker är bra för ordningens skull. Man kan se att alla sex slöjdlärarna i undersökningen tolkar sitt uppdrag olika. Är det inte slöjd som *ett* ämne fast uppdelat i grupper i terminer och slöjdart så är det i stället en önskan om att närma sig en totalt gränslös slöjd när det gäller ”arterna”. Hasselskog sammanfattar detta faktum så här: ”Den sammantagna bilden är att slöjdlärare handlar på skilda sätt i sin undervisning, de prioriterar olika i förhållande till slöjdamnets mål i läro- och kursplan, och de ger uttryck för olika syn på ämnet och slöjdundervisning.” (Hasselskog, 2010, s. 13).

Obehöriga

David och Felix menar att det är lokalen, intresset och utbildningen hos läraren som gör att slöjd som *ett* ämne i praktiken inte fungerar fullt ut idag. Men betygsmässigt och kunskapsmässigt är det ändå som *ett* ämne, menar de. Slöjämnet är *ett* ämne men i verkligheten fortfarande två slöjdarter enligt NU-03 (Skolverket, 2005). Sedan Lgr80 är det bara 47 procent av lärarna som arbetar med slöjd som *ett* ämne. Elsa menar däremot att pressen från föräldrar och lärarkollegor gör det svårt att byta slöjdd lokal när helst det behövs för hennes dagliga slöjdundervisning. Hon byter slöjdd lokal trots allt, men önskar att inte pressen utifrån skulle vara så påtaglig. Föräldrar och kollegor ser bara till att slöjden ska vara jämnt fördelad under året men egentligen vet de inte alls vad som händer inne på slöjden, menar Elsa. Ett sammanhållet ämne är det för Elsa mer än för David och Felix men David vill närma sig Elsas ideal, däremot inte Felix.

Resultat – slutsats av frågeställning: Fungerar slöjden som ett sammanhållet ämne?

Likheter mellan obehöriga och behöriga slöjdlärare i denna frågeställning är att de alla menar att slöjden som ett ”sammanhållet ämne” kan ses på två sätt. Antingen som att eleverna får göra alla slöjdarterna men då uppdelade terminsvis och då *ett* betyg i slöjd, eller totalt *ett* på så sätt att alla elever får göra det de vill under terminen och byta lokal efter behov men inom vissa ramar.

Olikheterna mellan obehöriga och behöriga slöjdlärare är inte heller här självklart. Önskan hos de obehöriga är från två att slöjden skulle vara mer sammanhållet på det viset att inte slöjden skulle vara uppdelad i slöjdarter men alla tre ser svårigheten med detta. Skolorna idag är inte byggda för en sådan undervisning. Inte heller alla lärares utbildningar passar till det arbetssättet. Det är bara en av de obehöriga som inte kan tänka sig jobba med slöjd mer sammanhållet, en annan anser sig redan jobba så men känner stor press från omgivningen. Bland de behöriga är det en som jobbar med slöjd mer sammanhållet än de andra två men inom vissa ramar. Det verkar inte spela någon roll om man är obehörig eller inte för att vilja jobba mer eller mindre med slöjd som ett "sammanhållet ämne". Möjligen kan obehöriga vara mer öppna för nya grepp och våga utmana sitt yrke mer än de behöriga.

Val i slöjden – en möjlighet eller begränsning – för vem?

Behöriga

Ada, Bert och Cissi är alla överens om att det är i första hand resurser på material och ekonomi som kan göra att det blir begränsningar för både eleven och läraren i slöjden. Men även elevens/klassens egen förmåga att välja kan bli en begränsning. Ada och Bert säger att en del klasser inte "klarar av" att ha för mycket att välja på. Vad som är "för mycket" att välja på är svårt att säga. Enligt Marton (2010) är det bra att göra val för sin kognitiva utveckling, alltså måste man ha något att välja på. Kanske kan det vara så att man tar lite i taget, väljer man först mellan två möjliga val och sedan fortsätter därifrån tills man gjort sitt slutliga val behöver inte "för många" val bli övermäktigt. Men detta tar tid i lektionen och det är en bristvara i slöjden. Bert och Cissi är måna om att eleven inte ska misslyckas och känna sig misslyckad därför begränsar de elevens valmöjligheter för elevens skull. Ada påpekar att för att eleven ska lyckas måste man visa eleven vad hon kan göra, hur ska hon annars kunna välja? Slöjden ska inte ha några gränser möjligen ramar som styr upp undervisningen. "- Barnen lär sig ju ingenting! För de vet inte vad de ska lära sig. De vet inte vad man KAN lära sig." menar Ada. Någon måste visa, antingen av en elev eller också lärare, vilka möjligheter man har tillsammans och med det man har för händer. Men olika rum kan vara bra för olika ändamål ändå. Ett visst ansvar har läraren där för att visa på möjligheterna i slöjden. Att läraren ger uppgifter där eleven måste följa en ritning och beskrivning från början till slut. Detta menar forskarna Kimbell och Stables enligt Hasselskog (2010) "att en sådan undervisning riskerar att kväva elevernas fantasi och istället göra dem beroende av läraren." (Hasselskog, 2010, s. 78). Ada ser inte att det kan vara hämmande för eleven att få instruktioner det är inte säkert men enligt forskarna föreligger det en risk. Sedan beror det på *vad* man visar. Om inte eleverna får några instruktioner eller "råd" alls är Adas resonemang helt rätt, hur ska de veta vad de kan göra? Det finns elever som lätt kan inspireras av det de ser omkring sig medan andra inte får någon inspiration alls. Alla människor är olika och fungerar olika och har olika behov. Ada och Bert menar att det är mycket viktigt att elever som har särskilda behov, för deras egen skull måste val begränsas kraftigt eftersom många valmöjligheter kan vara förödande för eleven. I samråd med assistenten kommer man fram till vad eleven kan och vill göra. Det blir också ett slags val fast inom en viss ram. Tidsbrist, lokalen, kursplanens mål och lärarnas olika utbildningar sätter gränser för valmöjligheten för läraren. Cissi menar att slöjdlärare med "för" olika utbildningar kan begränsa varandra genom att samarbetet inte fungerar som det skulle kunna göra. Det påverkar även elevens valmöjligheter i förlängningen. Ada, Bert och Cissi menar att möjligheterna för val i slöjden är baserade på vad lärarna anser vara bäst för eleven. Lärarna sätter ramar för vad som är möjligt även för sin egen skull, det kan bli för oroligt och trångt i klassen om det är för fria val. Det är viktigt att läraren kan ge eleverna en god undervisning, är alla tre lärarna överens om.

Obehöriga

David, Elsa och Felix är alla överens om att man måste begränsa elevernas valmöjligheter, särskilt i de yngre åldrarna, för deras egen skull och lärarnas. Det måste finnas ramar att arbeta inom för att det inte ämnet ska gå i "konkurs" som Felix nämnde. En lista på möjliga saker som man kan välja ur under terminen är ett bra hjälpmedel för de tre lärarna, inte minst för att "bocka av" vad eleven har gjort som hjälp för betygssättning menar Elsa. Det är "lärarens ansvar" att visa eleverna vilka möjligheter som finns i slöjden både med material och verktyg, menar David och Felix. Något som också kan vara begränsande för både elever och läraren är lärarens intresse för slöjdarten och eventuella oförmåga att undervisa i den andra slöjdarten om det föreligger en viss fallenhet för den ena eller andra slöjdarten. Detta gäller särskilt om slöjdläraren har utbildning i samtliga slöjdarter, menar David. Där håller Felix med, slöjdläraren ska göra det den är bra på, alltså hålla sig till sin "slöjdart". Men slöjdlärarens fallenhet och intresse borde inte påverka elevens valmöjligheter och möjlighet till likvärdig utbildning. Att inspirera och fånga eleven, att visa på en meningsfull slöjd är viktigt menar forskarna. Borg (2001) menar att vilka val eleven gör och får göra beror helt och hållet hur läraren väljer att undervisa. Det eleven ser som meningsfullt betyder inte att läraren ser det som meningsfullt och om slöjdarbetet inte känns meningsfullt för eleven blir arbetet också mindre lustfyllt. Nu visar forskningen lyckligtvis på att "... 87 procent av eleverna uppger att de kan påverka innehållet mycket eller ganska mycket i slöjdamnet" (Skolverket, 2005, s. 48). Även om valmöjligheten kan vara begränsad på olika sätt är verkligheten den att eleverna har möjlighet att påverka i slöjdamnet, det gör också att ämnet känns meningsfullt och eleverna trivs bättre då. Valmöjligheten för eleverna är också att hushålla med materialet gentemot pris, miljö och dess funktion även verktyg, elevresurs har stor betydelse vilka möjligheter eleverna har i slöjden, menar David. Av ganska lite medel kan man göra ganska mycket, det är bara att "öppna skåpen", menar Elsa och vidare påpekar hon, finns inte den inställningen hos läraren hur ska då eleven se möjligheterna, valmöjligheterna? Alla tre slöjdlärarna är överens också om att elever med särskilda behov måste få hjälp med att välja. Det får inte vara många val utan i lugn och trygg miljö resonera sig fram till vad eleven vill och kan göra. Det är bara Elsa och David som har hjälp av assistenter i den mån det behövs.

Resultat – slutsats av frågeställning: Val i slöjden - en möjlighet eller begränsning - för vem?

Likheterna mellan de behöriga och obehöriga slöjdlärarna är att alla är överens om att man måste begränsa valmöjligheten för eleverna i slöjden, särskilt i de lägre åldrarna. Detta för att det ska bli en hållbar undervisning där varje elev får sin uppmärksamhet och hjälp. Möjligheterna för val i slöjden är baserade på vad slöjdlärarna anser vara bäst för eleven men också ekonomiska och materiella resurser påverkar valen. Lärarna sätter ramar för vad som är möjligt även för sin egen skull, det kan bli för oroligt och trångt i klassen om det är för fria slöjdartsval. Alla lärarna är också överens om att elever med särskilda behov måste få välja men med hjälp av assistenten/läraren, för många val för den eleven kan vara förödande dennes självförtroende. För att alla elever ska veta vad man har för val i slöjden måste läraren visa först, inte ge fria händer utan inom vissa ramar. Det är lärarens ansvar att vägleda eleven i slöjden, menar en obehörig och en behörig slöjdlärare. De flesta slöjdlärarna tycker också att olika slöjduitbildningar kan göra det svårt för slöjdlärarna att samarbeta, den kan bli begränsningar för både elever och lärare på grund av lärarens okunnighet och bristande intresse för "hela" slöjdamnet. Men läraren ska ändå göra det som hon är bra på, menar en obehörig lärare.

Olikheterna mellan de behöriga och obehöriga slöjdlärarna finns inte tydligt här. Men en obehörig och en behörig slöjdlärare inom textil tycker att de har mycket materiella resurser "det

är bara att öppna skåpen” som en av dem sa. Ser man slöjden på detta sätt ser man möjligheterna mer än begränsningarna. Man måste se möjligheterna för att inte begränsa för sig själv rent mentalt, hur ska i så fall eleverna se möjligheterna om inte läraren själv gör det? påpekade en av dessa två slöjdlärare. De övriga fyra lärarna menar att de vill ha mer materiella resurser för att deras och elevernas valmöjligheter inte ska bli för mycket begränsade. Det beror alltså inte helt på om man är obehörig eller inte, hur inställningen är till hur mycket resurser som man upplever att man har i slöjden. De obehöriga slöjdlärarna tycker också att en ”lista” på saker som eleven har möjlighet att göra under terminen skulle vara ett bra redskap för att ”bocka av” inför bedömningen, man vet då vad eleven har gjort under terminen. Här är denna ”lista” en försäkring för både elev och lärare att en rättvis bedömning kan ges.

Sammanfattning av resultatet

Förtydligande: När jag nämner ”slöjdlärare” i denna sammanfattning av resultatet, avses både textillärare, trä- och metallslöjdlärare och slöjdlärare som utbildat sig i samtliga slöjdarter. Informanter är också dessa ”slöjdlärare”.

Denna undersökning av slöjdlärares reflektioner över val och valmöjligheter i slöjden har visat att fortfarande låter både obehöriga och behöriga slöjdlärare sina elever först få välja slöjdart innan de kommer till slöjdlektionerna för terminen, om man brukar göra så på skolan.

Av de sex informanterna som deltog i undersökningen var det en behörig slöjdlärare och två obehöriga slöjdlärare som menade att eleverna inte skulle behöva välja slöjdart utan komma som de är till slöjden. Men det är en organisatorisk fråga om det går att lösa rent praktiskt, menar de. Kanske inom vissa ramar menar den behöriga slöjdläraren, med en ”önskan” att undervisa i slöjd, ännu mer som *ett* ämne.

Däremot är det en behörig slöjdlärare och två obehöriga slöjdlärare som menar att eleverna absolut måste välja slöjdart innan de kommer till slöjdlektionen. Det måste finnas ordning, menar de.

Slöjden som ett sammanhållet ämne kan ses på två olika sätt menar alla sex informanterna, antingen som två slöjdarter men uppdelade i till exempel terminer där eleverna får lika mycket tid i båda slöjdarterna eller som en total helhet, man byter lokal efter behov under terminen. Båda uppfattningarna tolkas av informanterna som att ämnet slöjd är *ett* ämne i verkligheten. Båda sätt är lika bra men man väljer själv eller tillsammans med slöjdkollegor/rektor hur slöjden ska genomföras på just den skolan man arbetar på. Det brukar gå att ordna för någon elev att byta slöjdart under terminen om särskild anledning skulle uppstå, (till exempel skolk).

Det finns en önskan hos två av de obehöriga slöjdlärarna, att slöjden inte skulle vara uppdelad i slöjdarter men konstaterar att skolorna inte är byggda för en sådan undervisning. En av dem jobbar med slöjd mycket sammanhållet i slöjdarterna (men eleverna har ändå valt slöjdart), och upplever en press från andra icke slöjdkollegor även från föräldrarna till eleverna – arbetssättet ifrågasätts om eleverna verkligen får ”hela” slöjdämnet. Lärarnas slöjdtutbildningar (generellt) ser också väldigt olika ut därför kan det vara svårt att samarbeta över slöjdarterna. Den tredje av de obehöriga slöjdlärarna kan inte tänka sig att jobba med slöjd mer sammanhållet, och menar att det måste vara val av slöjdart för eleverna.

Det verkar inte spela någon roll om man är obehörig eller behörig lärare för att vilja jobba mer eller mindre med ämnet slöjd som ett "sammanhållet ämne". Möjligen kan obehöriga vara mer öppna för nya grepp och våga utmana sitt yrke mer än de behöriga slöjdlärarna.

Val i slöjden är en möjlighet för både elever och lärare men lärarna måste begränsa valmöjligheterna i slöjden för eleverna, detta är informanterna eniga om. Det är för elevens egen skull och för lärarna för att det ska kunna bli en undervisning som är tillfredställande. Man måste hinna med alla elever, att de blir sedda och fått den hjälp de behöver. Det går inte om läraren stressar mellan eleverna. Det är lärarens ansvar också att visa och vägleda i vad eleven kan göra i slöjden, det måste finnas ramar i undervisningen. Alla informanterna är också eniga om att elever med särskilda behov behöver få hjälp med de olika valen i slöjden för sin egen skull. Det kan vara förödande för eleven och dennes självkänsla om det finns för mycket att välja på. Begränsningar för läraren i sin undervisning är bland annat, material och skillnader mellan slöjdlärarkollegors utbildning, bristande förståelse kan bli ett hinder för samarbete mellan slöjdlärarna och slöjdarterna. Okunnighet i någon av slöjdarterna, om läraren är utbildad i alla slöjdarter, från lärarens sida kan bli en begränsning både för eleven och också läraren i undervisningen.

Resurserna som skolan ger slöjden kan bli en begränsning om de inte är tillräckliga för att kunna genomföra vad som krävs för att nå målen i ämnet slöjd. Det har framkommit i denna undersökning att det är främst i de hårda materialen som det saknas resurser, maskiner finns det däremot gott om. Inställningen till vilka resurser materiellt man förfogar över påverkar också resultatet i slöjden. Läraren måste se möjligheterna i stället för begränsningarna för att inte begränsa för sig själv rent mentalt, hur ska eleven se möjligheterna om inte läraren själv gör det? En obehörig lärare och en behörig lärare i slöjden var nöjda med sina resurser som de har i slöjden, däremot inte de övriga fyra slöjdlärarna. En lista på saker som man kan göra under terminen är ett bra hjälpmedel för lärarna när eleven gör sina val, att "bocka av" vad eleven har gjort tycker framför allt de obehöriga slöjdlärarna är bra att ha, detta för att för enkla inför bedömningen.

En kort reflektion

Som en extra dimension på undersökningen kommer en kort reflektion och sammanställning av hur ålder, erfarenhet och utbildning påverkar informanternas inställning till de val och valmöjligheter som de möter i slöjden.

Ada och Bert är båda behöriga slöjdlärare, hon textillärare och han trä- och metallslöjdlärare. Båda har varit yrkesverksamma i slöjden i minst 30 år. Deras reflektioner över slöjd som ett sammanhållet ämne är att de tycker att det är ett ämne eftersom eleverna får lika mycket av båda slöjdarterna. De kan inte tänka sig arbeta på något annat sätt, de tycker också att de har prövat det mesta inom slöjden, med grupparbete och "flumslöjd". Båda kan inte tänka sig heller att vara i den "andra" slöjdarten som de inte har utbildning för.

Cissi och Elsa har samma utbildning för samtliga slöjdarter men Elsa har inte hämtat ut sin examen ännu. Cissi har undervisat i 10 år och Elsa 2½ år. Båda undervisar likvärdigt, båda vill ha ramar att gå efter för att få ordning i sin slöjdundervisning men båda vill också att det ska vara stor valmöjlighet inom slöjdens alla material. Cissi har förmånen att arbeta i en slöjdsal där så gott som alla material är möjliga. Däremot Elsa har begränsningar i sin slöjdlokal

men har ett fint samarbete med trä- och metallslöjden (den läraren har samma utbildning som Elsa). Båda kan mycket väl tänka sig att arbeta med alla material och i alla slöjdsalarna.

David och Felix har båda sin bakgrund i andra utbildningar än slöjdlärodbildning. David har varit verksam som slöjdlärare i 2½ år och Felix i 8 år men ingen av dem är behörig slöjdlärare. Trots liknande bakgrund har de olika uppfattningar om varför och om elever alls ska välja slöjdart. David menar att det är självklart att de inte behöver välja, det är bara en organisationsfråga och en utbildningsfråga som gör att det kan vara svårt att förverkliga slöjd som *ett* ämne. Däremot menar Felix, som arbetat några år längre än David, att eleverna måste välja slöjdart, han kan inte föreställa sig en undervisning på annat sätt.

Summering och framåtblickar

Är slöjden i skolan ett sammanhållet ämne? Ja, det visar denna lilla undersökning men på vilket sätt, beror på vilken lärare man frågar vilken bakgrund och erfarenheter han/hon har. Varför väljer eleverna alls slöjdart när styrdokumentet säger att slöjden är *ett* ämne? Det är för både elever och lärares skull, det kan skapa oordning om man inte vet var man ska vara och i en stressad miljö kan eleverna inte säkert få den tid till hjälp som hon/han kan behöva från läraren. Dessutom är inte skolorna och lärarnas slöjdudbildning förberedda överallt för att kunna ha en slöjdundervisning där eleverna inte behöver välja slöjdart. För mycket att välja på kan också vara svårt för elever med särskilda behov, extra hänsynstagande behövs för dem. Valmöjligheten för både elever och lärare kan bli begränsad av många faktorer som ekonomi, politik, utbildning, lokaler och inte minst tradition. Det är svårt att få en samlad åsikt från slöjdlärarna hur de ser på just sina val och valmöjligheter i slöjden. Hur de nordiska länderna ser på val och valmöjligheter i slöjden har inte framkommit i denna undersökning men slöjden är viktig i skolundervisningen och att elever och lärare i Sverige ändå upplever att de kan påverka undervisningen är positivt.

Denna undersökning får förhoppningsvis vara ett underlag för vidare slöjdforskning för att om möjligt hjälpa elever, lärare och politiker att underlätta valmöjligheten i slöjden. Om slöjdforskningen kan visa på vilka faktorer som spelar in, varför slöjdlärare och elever handlar/väljer på olika sätt i slöjden, så finns det hopp för en gynnsam utveckling för slöjdamnet. Slöjden som *ett* ämne ger då förhoppningsvis ett positivt lärande där kreativiteten får blomma.

Referenser

- Borg, K. (2001). *Slöjdämnet: intryck - uttryck - avtryck*. Diss. Linköping: Univ., 2001. Linköping.
- Codex, (2011). Regler och riktlinjer för forskning. <http://www.codex.vr.se/manniska2.shtml>
Senast uppdaterad: 2011-02-16. Hämtat den 10 maj 2011.
- Dysthe, O. (Red.) (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Ejvegård, R. (2009). *Vetenskaplig metod*. (4. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Gulliksen, M. S. & Johansson, M. (2009). *Nuläge och framåtblickar: om undervisning och forskning inom det nordiska slöjdfältet*. Vasa: NordFo.
- GU, (2011). Göteborgs universitet. Lärarprogrammet, slöjd.
<http://www.utbildning.gu.se/kurser/amne/?subject=Sl%F6jd>. Hämtat den 10 maj 2011.
- Hasselskog, P. (2010). *Slöjdlärares förhållningssätt i undervisningen [Elektronisk resurs]*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2010. Göteborg.
- LIU, (2011). Linköpings universitet. Ämneslärare i textilslöjd eller trä- och metallslöjd.
<http://www.liu.se/utbildning/program/amneslarare7-9/anmalan-och-behorighet?l=sv#tr>
- Läraryrket (2008). *Slöjda för livet: om pedagogisk slöjd*. Stockholm: Läraryrket förlag.
- Marton, F. (2010). *Variationsteorin*.
<http://www.stopenskolan.skovde.se/page95/page103/page103.html>. Hämtat den 10 maj 2011.
- Olafsson, B. (2008) Lärare på Islands högskola. Personlig kommunikation november 2008.
- Skolverket (2005). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003*. (NU-03). Ämnesrapport slöjd (Ämnesrapport till rapport 253). Tryck: Elanders Gotab, Stocholm: Fritzes.
- Skolverket. (2006). Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo94 (pdf-dokument). <http://www.skolverket.se/sb/d/468> . Hämtat den 10 maj 2011.
- Skolverket. (2011). Läroplaner för grundskolan, Lgr11. Kursplan i ämnet slöjd.
<http://www.skolverket.se/sb/d/4166/a/24751>. Senast granskad: 15 april 2011. Hämtad 10 maj 2011.
- Stukát, S. (1995). *När du dina elever? Att planera, genomföra och utvärdera muntlig kommunikation*. Lund: Studentlitteratur.
- Svenska Akademiens ordlista, (2007). <http://www.svenskaakademien.se/web/Ordlista.aspx>. Hämtad den 9 maj 2011.

Bilaga 1

Intervjuguide

Vilka reflektioner får du av detta som slöjdlärare?

Hur tänker och agerar du inför detta?

	Årskurs 2-6	Årskurs 7-9
Val för stunden när eleven gör sin sak i slöjden, ex. val av material.		
Val som eleven ev. utsätts av från lärarens sida för terminen. Ex. lista på saker som bör göras.		
Val inför att söka inriktning på gymnasiet. Ex. kan eleven välja slöjdart taktiskt för att säkra betyg.		
Val av slöjdart -slöjd som ett ämne. Ex. Kan eleverna komma till slöjden utan att ha valt slöjdart?		

Namn:

Ålder:

Utbildning:

Skola:

Datum:

Yrkesverksam i slöjden antal år:

Bilaga 2

Mall för analys

Frågeställningar	Behörig			Obehörig		
	Ada	Bert	Cissi	David	Elsa	Felix
Förstår inte frågan						
Val – Resursfråga?						
Slöjdläraren motsäger sig själv						
Hur påverkas val i slöjden av yttre faktorer som lärare och föräldrastrukturen						
Val i relation till kursplaner						
Varför väljer eleven slöjdart alls?						
Val i slöjden, kan det bli <i>för mycket att välja på</i> för eleven?						

De tomma rutorna blev fyllda med radnummer, som gjorde det lätt att hitta till de nedskrivna citaten från intervjuerna, som användes i uppsatsen.